

Слободан Јокић

Мастер академске студије, Православни богословски факултет, Универзитет у Београду

Чин тајне исповијести

Сажетак: У овом кратком раду још једном ћемо се осврнути на ранохришћанску праксу Цркве, кроз њене Литургијске чинове и ранохришћанску литературу који су Свету Тајну Исповијести увијек доживљавали као тајну помирења, присаједињења и повратка у Црквену/Литургијску заједницу чланова Цркве који су пали и који су се покајали.

У најстаријим литургијским споменицима у којима налазимо више или мање података о начину савршавања Светих Тајни, односно свештених обреда, не постоји никакво свједочанство о томе да је Исповијест постојала као неки посебан обред.

До појаве првог Чина Исповијести у Трбницима рана Црква Тајну Исповијести види и доживљава као Тајну измирења са Црквом и повратка у Црквену заједницу а што опет значи неодвојив однос Исповијести са Светом Евхаристијом. Задржаћемо се на раним литургијским текстовима и ранохришћанским списима који су најбољи и најистински свједоци ове чињенице.

Признање сопствене грешности и покајање вјерних доминирајућа је тема у свим Литургијама без изузетка. Истичемо ријечи установљења, које је конструктивни елемент готово свих анафора у којима су наглашене Спаситељеве ријечи: „на отпуштање грехова и живот вечни“, што и јесте сврха Његове жртве. „А Он, принијевши једну жртву за гријехе, занавијек сједи с десне стране Бога“ (Јевр. 10, 12)¹. У неким Литургијама сачувани су извјесни елементи који личе на Чин Исповијести, а који се састоји у заједничкој молитви за оне који се кају.

У древном Литургијском спису *Ајосџолске Установете* (4. вијек) налазимо у Литургији ријечи посебно мољење у јектенијама (проздама) и свештеничку молитву за оне који се кају: „Ђакон: *Да их очисти од сваке нечистије њијела и духа, и да их ѡприсаједини, обновивши их, у светије сџадо своје... Да их удосџоји да ѡсџану ѡприсаједини светије Њеџових светијења и учесници дожанских џајни... Да, ѡказавши се досџојнима усинџења, задџију вјечни живџи.*“ Даље у молитви се јасно говори о молби литургијске заједнице кроз уста свештеника за оне који се кају да их врати Својој Светој Цркви:

*„Ти си, ѡ очинском милосрђу, ѡприми сина који је расџо своје имање у заблуделом живџи, заџо ѡшџо се ѡкајаџо. Сам и сада ѡприми кајање молиџења својих, заџо ѡшџо нема ѡџа који не саџрешџи Теџи. Јер, ако дџдеш на безакоња ѡлеџаџо, Госџоде ко ће ѡсџаџиши? Јер је у Теџе очистијење, и вратиџи их светијеј Твојеј Цркви у ѡреџаџиње досџојансџиво и часџи, кроз Хрисџија, Боџа и Сџасијења нашеџа, кроз коџа је Теџи слава и ѡклоњење у Светџом Духу, у векове. Амин.“*²

¹ Игњатије Богоносац, *Дела Ајосџолских ученика*, превод Епископа Захумско-херцеговачког Атаназија, Врњачка Бања, Требиње, 1999, 262. „Од Евхаристије и молитве они се удаљују, јер не признају да је Евхаристија тело Спаситеља нашег Исуса Христа, које је за наше грехе пострадало...“

² *Литургија ајосџолских устанџва*, превео и приредио епископ Жички Хризостом, Краљево, 2004, 17.

У *Келтској Литургији* у молитви за оне који се кају свештеник говори: „... Благодари Госиоде да њиме жриву следбеника Твојих, да би досиили сјасење у вечној благодати уз Твоју помоћ...“³ Ово „пребивање у вечној благодати“ једино је могуће „у Цркви која је Истина будућих ствари“ како каже Свети Максим Исповједник. Један од млађих рукописа *Божанствене Литургије Свете ајосиола Јакова* у дијелу „Отпуштање оглашених — Литургија приношења“ додаје:

„Нико да нема ѡротиив другоја реч или злобу; ѡпростиите и ѡпростиите вам се; грехе своје исповедите, и са умиљењем ѡпростиите се, ииштите са страхом и шрејешом“⁴.

У ранохришћанском спису *Учење дванаесторице ајосиола (Дидахи)* са краја 1. вијека се каже: „У Цркви исповедај грехе своје, и не ѡрисиуйај молишви својој са савешћу нечистиом“⁵ и „у недељу Госиодњу, сабравши се заједно, ломите хлеб и вршите Евхаристију, исповедајући ѡрешходно грехе своје, да би жрива била чистиа“⁶. И у Римској Литургији постоје остаци древног чина исповијести. „Свештеник: Браћо, ѡризнајмо своје грехе како бисмо били сиремни савршишии светије ѡајне⁷. Госиоде смилуј нам се; Народ: Јер смо сагријешили Теби; Свештеник: Госиоде, ѡкажи нам своје милосрђе; Народ: И даруј нам своје сјасење; Зашиим светишеник изѡвара разрешину молишву: Нека нам Свемоући Бој буде милосиив, и ѡишустивши нам грехове наше, нека нас доведе у живѡи вјечни. Амин“⁸.

Сва ова свједочанства као што видимо су карактеристични показатељи везе Покајања и Исповијести са Светом Литургијом, као њених саставних елемената.

Најстарији Чин Исповијести познат у науци објављен је у Венецији 1702. године. Овај рукопис везује се за 10. вијек, а сам Чин се приписује цариградском патријарху Светом Јовану Постнику. Чин који је назван његовим именом може се назвати основом за састављање чинова исповијести у Грчкој, Руској, па и Српској као и у осталим јужнословенским Црквама, у раздобљу од 11. до 17. вијека⁹. Сачуване верзије овога чина су или скраћиване или су у њих уношене допуне. Кроз сва ова чи-

³ *Келтска литургија*, необјављени превод Иване Јовановић.

⁴ Божанствена Литургија Светог Апостола Јакова, у: Атанасије Јевтић, *Христос Нова Пасха*, превод Епископ Атанасије Јевтић, Хиландар, Острог, Тврдош, Београд, Требиње, 2007, 20.

⁵ Учење Дванаесторице Апостола (Дидахи), (4,1), *Дела Ајосиолских ученика*, 136.

⁶ Исто, 142.

⁷ Ненад Милошевић наглашава ово мјесто у Римској Литургији које се назива *исповиједни чин*, као сачувано свједочанство чина јавне исповијести који је првобитно био саставни дио Литургије. Милошевић даље наводи да свједочанство о овој „древној пракси“ налазимо и у Литургији апостолских установа у јектенији и молитви за покајнике. Ненад Милошевић, *Римска Литургија*, у *Богословље*, св. 1, година LX, Богословски факултет СПЦ, Београд, 2002, 24. И ранохришћански спис *Учење дванаесторице ајосиола (Дидахи)* са краја 1. вијека се каже: „У Цркви исповедај грехе своје, и не приступај молитви својој са савешћу нечистиом“ Учење Дванаесторице Апостола (Дидахи), (4,1), *Дела Ајосиолских ученика*, стр. 136. И Атанасије Јевтић сматра да је јавна Исповијест древна пракса Цркве. Он у коментару на молитву коју чини светишеник ка народу, када ће се они ѡричестииши (Молитва пред Свету Исповест, *Мали ѡредник*, Чин Свете тајне Исповести, Епархија Рашко-призренска, Призрен, 1994, стр. 41) каже да се та молитва „изгледа практиковала при општој (= заједничкој) Исповести, пред Причешће, како то данас раде у неким манастирима и црквама у Светој Земљи, Грчкој и Св. Гори, када се пред само Причешће чита ова разрешна Молитва народу који, изговоривши своје грехе (полу)гласно, сагне главу“... Атанасије Јевтић, нав. дјело, 62. Што се тиче јавне исповијести, она се схватала као гласно изговарање појединачних гријехова од стране оних који се кају, тј исповиједају пред цијелом Црквом — заједницом (признавање гријеха које се манифестовало појединачним гласним навођењем гријехова пред цијелом заједницом), или, да је јавна исповијест остварена на видљив — јаван начин, прво приклањањем главе за вријеме епископове молитве, а затим и изласком из храма на ѡаконски возглас. Нама је ближе ово посљедње размисљање.

⁸ Ненад Милошевић, исто, 24–25.

⁹ Николај Успенски, *Колизиа двеју шеологија ѡри ревизији руских ѡислужбеник књија у XVII веку*, Епархијски управни одбор Епархије жичке, Краљево, 2004. 46–47.

нопоследовања провлачи се мисао о томе да је Света Тајна Исповијести духовно лијечење, а лековито средство јесте заједничка молитва покајника и духовника.

Чин по коме се обављала (и данас се на жалост обавља добрим дијелом) исповијест вјерних, је прилично касно уметнут у Требнике, док је у литургијској пракси Православне цркве преовладао у 15. вијеку и по свему судећи не потичу из традиције Православне цркве, јер у њему постоји више елемената који су страни предању наше Цркве и то, како богословском, тако и литургијском. У Требнику издатом у Вилни 1618. године, Чин Исповијести се јасно разликује од дотадашње предањске традиције Цркве. Умјесто предањске праксе по којој у Православној Цркви „дуги низ векова није постојала свест да се коначно разрешење од греха (опроштај) реализује при исповести, већ искључиво на Божанственој Евхаристији причешћивањем Тела и Крви Господа Исуса Христа који се даје вернима „на отпуштање грехова“¹⁰, добијамо разне формуле којим је сила разрешења била положена на ријечи свештенослужитеља¹¹. Формула разрешења у Требницима била је, као што ћемо видјети, непосредно преузета из „Римског обредника“. Ово ће као што рекосмо важити за штампане Требнике и у Грчкој¹² и у Русији и наравно њиховим посредством и код нас.

Ови утицаји ће се пренијети посредно из Виленског Требника или непосредно, по угледу на Обредник папе Павла V, преко Евхологиона митрополита Петра Могиле, издатог у Кијеву 1646. године.¹³ Ово дјело ће оставити велики утицај на касније штампане Требнике у Русији и Украјини који ће преплавити наша подручја. У Могилином Требнику снажно продиру „схватања страна традиционалној покајној дисциплини православне Цркве“¹⁴. Међу њима је, између осталог, учење о материји и форми сакраманта, теорија о интенцији свештеника као неопходном услову за савршавање Тајне Исповијести, те схватање о епитимији као њеном саставном и обавезном дијелу¹⁵. Петар Могила даље је, као што смо раније напоменули, дословно преузео разрешну молитву латинског *Rituale sacramentorum* и унио је у свој *Требник*¹⁶ којом се и завршава код Могиле Исповијест¹⁷:

*„Господ и Бој наш Исус Христос, благодату и милошћу своја човекољубља, нека ти ојро-
сти, чедо (име) сва сајрешења твоја; и ја недостојни јереј, влашћу која ми је дајна, ојра-
шћам ти и разрешавам те од свих грехова твојих, у име Оца и Сина и Светога Духа.
Амин.“*¹⁸

¹⁰ Ненад С. Милошевић, *Света тајна исповести и покајања*, Беседа, књ. 6, Нови Сад, 2004, 118.

¹¹ Бодин Вуксан, *Покајање и исповијест код Срба у религиозној литератури и графици 18 века*, Зборник филозофског факултета: Споменница Бранка Гавеле, Серија А, Историјске науке, књ.17, Београд, 1991, 248.

¹² Преко новоштампаних грчких књига у Венецији, овај утицај је дошао и до Цариградске патријаршије, Ср., Епископ Атанасије Јевтић, *О обнови литургијској живојни, а не промени или реформи Литургије — осврћ на одлуку ирошеклој Св. Арх. Сабора*, <http://www.eparhija-zahumskohercegovačka.com/>.

¹³ У Црној Гори Могилин Требник налазимо у Библиотеци Пивског манастира инв. бр. 2, такође штампаног 1646. О распрострањености овог Требника код Срба видјети у: Бодин Вуксан, нд, 257.

¹⁴ Бодин Вуксан, нав. дјело, 249.

¹⁵ Исто.

¹⁶ Види у: Николај Успенски, *Колизија двеју теологија при ревизији руских бојослужбеник књига у XVII веку*, Епархијски управни одбор Епархије жичке, Краљево, 2004, стр. 48–51.

¹⁷ Ове „разрешне“ молитве нема у првим србуљским Требницима, током 15–17 вијека. Ову молитву први пут код Срба налазимо у рукописном требнику Кипријана Рачанина почетком 18. вијека издатог у штампарији Димитрија Теодосија 1761. године у којем је чин исповијести био истовјетан са оним у руским и украјинским малим требницима издатим послје стандардизовања издања Требника. Бодин Вуксан, нд, 257.

¹⁸ Требник Митрополита Петра Могиле, преузето са: <http://www.pouke.org/forum/topic/4595> — велики-требник-петра-могиле-преузмите/.

Даље ћемо се на кратко задржати на Српским Требницима. Дакле, ове „разрешне“ молитве (коју неки називају дијелом вјековне православне праксе), која је несумњиво католичког поријекла и формално-јурјидичког карактера (што је, као што смо видјели, карактеристично за схоластичку теологију), нема у нашим рукописним и првим штампаним Молитвословима (Требницима), него се појавила, како наводи Владика Атанасије Јевтић, у код нас донијетим, или прештампаним, углавном у Карловачкој Митрополији, Требницима из Кијева, Виљнуса или Москве, а који су при штампању, потпали под утицај новоуведених момената и додатака, насталих из новијег прозападног руског богословља, али и праксе. „чији су се утицаји почев од Флорентинске уније, преко Тридентског концила и насилне Брест-Литовске уније па до Петра Могиле и његове прозападне Кијевске (богословске) школе, ширили по Русији и до Балкана, а преко новоштампаних грчких књига у Венецији, све до Цариградске патријаршије“¹⁹. Као што рекосмо, ове молитве нема у првим србуљским Требницима, током 15–17 вијека. На крају да кажемо да ове „разрешне молитве“ нема ни у најновијим издањима Требника на савременом српском језику²⁰. У овим Требницима у „Чину свете тајне Исповијести“ налазимо предањску молитву:

„Госјоде Боже наш, сјасења слугу Твојих, Милосјиви и Жалосјиви и Дујошрјелјиви, Ти шјујеш здој наших зала, и не желиш смрји и грешника, нејо да се обраји и жив буде, Ти сам и сада смилуј се на слугу швоја (име), јојој му јојојничко расјоложење, ојрошшјај и ојшјушшење грехова, јрашшјајући му сваки грех, вољни и невољни; јојоји ја и јрјисаједни Свејој Цркви швојој у Хрисју Исусу Госјојоу нашем са којим Теби јрјиличи моћ и величансјиво, заједно са Свејим Духом, сада и увек и у векове векова. Амин“²¹.

Ова молитва јасно показује, да Тајна Исповијести и опраштања грехова јесте најтешње спојена са учешћем у Светој Литургији као заједничарењем са осталим вјернима, од којих се грешник својим гријесима отуђио, на што нас директно упућује ријечи молитве „помири и присаједини Светој Цркви Твојој“.

Покушај реконструкције савршавања Исповијести у древној Цркви

На крају овог кратког рада покушаћемо да направимо реконструкцију поретка савршавања Свете тајне Исповијести у раној Цркви, и кроз овај покушај још једном да покажемо да је Исповијест несумњиво била неодвојива од Свете Евхаристије и прије свега била пут у Царство Божије, тј. да тајна Исповијести свој смисао црпи из Будућег Царства Божијег — Есхатона, као „истине свих ствари“, које се дешавају у Цркви као Литургијској заједници, „овдје и сада“.

По свој прилици ова Света Тајна се одављала на сљедећи начин: Послије почињеног гријеха преступник се обраћао Епископу (или од њега овлашћеном свештенику) који је након исповијести доносио суд о покајнику. Уколико почињени гријех није изискивао искључење из Цркве, онда је починилац у покајничком расположењу на Литургији за вријеме јектеније и епископове молитве, за оне који се кају био измирен са Црквом. Ако учињени гријех има тежину да је преступник требало да буде одлучен од Цркве, онда је епископ претходно одређивао вријеме по-

¹⁹ Ср., Епископ Атанасије Јевтић, *О обнови литургијској живојша, а не јромени или реформи Литургије — осврћи на одлуку јрошјеклој Св. Арх. Сабора*, <http://www.eparhija-zahumskohercegovaacka.com/>.

²⁰ *Мали Требник*, Епархија Рашко — призренска, Призрен, 1994. Велики Молитвослов, припремио Владика Атанасије Јевтић, Манастир Телије, Ваљево, 2011.

²¹ *Мали Требник*, стр. 44.

тредно за покајање, а сам покајник је на Литургији за вријеме молитве за *оне који се кају*, а на позив ђакона: „Оптуштате се, ви који се кајете“ излазио са сабрања и заузимао мјесто изван Цркве, сходно одређеном степену кајања. Притом је „покајник искључен из општења кроз сав период прописан за кајање остајао ... под молитвеном заштитом Цркве.“²² Он је на свакој Литургији попут осталих сталежа (катикумена, опсједнутих, оних који се спремају за свето просвјетљење) присуствовао првом дијелу Литургије (литургији ријечи), а након молитве Цркве за сваки сталеж посебно, излазио из Цркве до мјеста предвиђеног за његово лично мољење. Послије истицања времена кајања, покајник је на наредној Литургији истом молитвом за оне који се кају бивао присаједињен Цркви, тј. причешћивао се. Из садржаја саме *молишње за оне који се кају*, коју налазимо у Литургији „Апостолских Устанаова“, видимо да је она била иста молитва и на почетку и на крају покајања²³:

Из овога кратког покушаја раконструкције поретка савршавања Свете тајне Исповијести у раној Цркви можемо закључити да је повиновање суду Епископа, јавно признавање своје недостојности и напуштање заједнице — непричешћивање — за прве хришћане била најтежа могућа казна. „За њих покајање није било свођено на психолошку грижу савести због учињеног греха, већ је осећај богоостављености због немогућности општења — причешћивања — код њих изазивао ‘жудњу’ за Хлебом живота, за повратком у заједницу.“²⁴ У Цркви је свако, па ма колико био грешан, апсолутна и непоновљива личност, јер га таквом чини Христос који га воли. А то се догађа у Литургији и кроз Литургију. Тако ни исповијест као акт слободе човјека у Цркви не може бити индивидуална и независна од Свете Литургије.

Љубав чланова Цркве према онима који су пали а која се пројављује између њих и као љубав према другим људима, није ништа друго до икона те љубави коју Христос има према свакоме од нас, икона Свете Литургије²⁵.

Да закључимо тиме да будући да је литургијски догађај једини догађај у историји којим се учествује у вјечном Божијем животу, Литургија јесте икона Царства Небеског, а тајна Исповијести, схваћена на прави начин, пут у то Царство Небеско.

Литература

- Игњатије Богоносац, *Посланица Смирњанима*, у *Дела Айосџолских ученика*, превод Епископа Захумско-херцеговачког Атанасија, Врњачка Бања, Требиње, 1999.
- Литургија айосџолских устанаова*, превео и приредио епископ Жички Хризостом, ЕУО Епархије жичке, Краљево, 2004.
- Келџска литургија*, необјављени превод Иване Јовановић.
- Божанствена Литургија Светог Апостола Јакова, у: Атанасије Јевтић, *Христос Нова Пасха*, превод Епископ Атанасије Јевтић, Хиландар, Острог, Тврдош, Београд, Требиње, 2007.
- Учење Дванаесторице Апостола (Дидахи), *Дела Айосџолских ученика*, превод Епископа Захумско-херцеговачког Атанасија, Врњачка Бања, Требиње, 1999.
- Ненад С. Милошевић, *Света тајна исповести и покајања*, Беседа, књ. 6, Нови Сад, 2004.
- Бодин Вуксан, *Покајање и исповијест код Срба у религиозној литератури и графици 18 века*, Зборник филозофског факултета: Споменица Бранка Гавеле, Серија А, Историјске науке, књ. 17, Београд, 1991.

²² Ненад С. Милошевић, *Света тајна исповести и покајања*, Беседа, књ. 6, Нови Сад, 2004, 116.

²³ Милошевић, нав. дјело, 116. Молитва је наведена на почетку рада.

²⁴ Милошевић, нав. дјело, 117.

²⁵ Игњатије Мидић, *Православна духовност данас*, <http://www.verujem.org/teologija/duhovnost.htm>.

Игњатије Мидић, *Православна духовност данас*, <http://www.verujem.org/teologija/duhovnost.htm>.
Епископ Атанасије Јевтић, О обнови литургијског живота, а не промени или реформи Литургије — осврт на одлуку протеклог Св. Арх. Сабора, <http://www.eparhija-zahumskohercegovacka.com/>.
Мали Требник, Епархија Рашко-призренска, Призрен, 1994.
Велики Молитвослов, припремио Владика Атанасије Јевтић, Манастир Ђелије, Ваљево, 2011.
Требник Митрополита Петра Могиле, преузето са: <http://www.pouke.org/forum/topic/4595-велики-требник-петра-могиле-преузмите/>.

Summary: This short paper presents once again early Christian church practice, through its Liturgy acts and early Christian literature which always saw the sacrament of confession as a mystery of reconciliation, reunion and return into Church/Liturgical community of members of the Church who fell and repented.